

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาถึงที่มาและการใช้อำนาจในการบริหารของผู้บริหารทางการศึกษาไทย โดยทำการศึกษาจากกรณีศึกษาผู้เป็นตัวแทนของผู้บริหารทางการศึกษาไทยท่านหนึ่ง มีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาที่มาของฐานอำนาจของผู้บริหารทางการศึกษาไทย
2. เพื่อศึกษาการใช้อำนาจของผู้บริหารทางการศึกษาไทย

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง "การใช้อำนาจในการบริหารของผู้บริหารทางการศึกษาไทย: กรณีศึกษาเชิงคุณภาพ" โดยวัตถุประสงค์สองข้อข้างต้นนี้ จะใช้ทฤษฎีของเฟรนช์ และราเวน (French and Raven, 1959: 150-167) เกี่ยวกับฐานอำนาจทั้ง 5 ฐาน เป็นกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับสาระสำคัญของทฤษฎีเกี่ยวกับฐานอำนาจทั้ง 5 ฐาน ของเฟรนช์ และราเวน มีดังนี้คือ

เฟรนช์และราเวนกำหนดขอบเขตของการศึกษาเรื่องอำนาจไว้โดยการพิจารณาที่อิทธิพลซึ่งเกิดแก่บุคคล (P) โดยการกระทำของผู้ใช้อำนาจ (O) ซึ่งอาจจะ

เป็นบุคคลอื่น บทบาท ปทัสถาน กลุ่มบุคคล หรือบางส่วนของกลุ่มบุคคล ก็ได้ การมีอิทธิพลของผู้ใช้อำนาจต่อกรณีใดกรณีหนึ่ง (a) ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของบุคคล ย่อมทำให้เกิดผลขึ้นได้เป็นสองกรณีคือ (1) การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามทิศทางที่ผู้ใช้อำนาจประสงค์ (2) การต่อต้านอิทธิพลที่ผู้ใช้อำนาจต้องการ อย่างไรก็ตามก็ตีผลที่เกิดขึ้นทั้งสองประการนี้จะต้องเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยอิทธิพลของผู้ใช้อำนาจโดยตรงเท่านั้น จึงจะจัดได้ว่าเป็นไปตามกรอบทฤษฎีนี้ ถ้ามีอิทธิพลอื่นเข้ามาแทรกซ้อนด้วยอาทิ อิทธิพลของบุคคลอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย หรือบุคคลที่ถูกใช้อำนาจมีความต้องการเฉพาะตัวอยู่แล้ว ทำให้ยอมปฏิบัติตามทิศทางที่ผู้ใช้อำนาจประสงค์แม้จะตรงกันข้ามกับความต้องการแท้จริงของตนก็ตาม กรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามทฤษฎี ซึ่งเฟรนซ์และราเวนได้เสนอสมการของข้อสรุปดังกล่าวข้างต้นไว้ดังนี้

$$\text{อำนาจของ O/P} = (f \text{ a, x} - f \overline{\text{a, x}})^{\text{max}}$$

เมื่อ O = การกระทำของผู้ใช้อำนาจ

P = บุคคล

f a, x = การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามทิศทางที่ผู้มีอำนาจประสงค์

f $\overline{\text{a, x}}$ = การต่อต้านอิทธิพลที่ผู้ใช้อำนาจต้องการ

max = ผลสรุปสุดท้ายของการใช้อำนาจ

สำหรับฐานอำนาจต่างๆที่ผู้ใช้อำนาจสามารถนำอำนาจจากฐานอำนาจเหล่านั้นมาใช้ได้ เฟรนซ์และราเวนได้จำแนกไว้รวม 5 ฐานอำนาจคือ

1. ฐานอำนาจจากการให้รางวัล (Reward Power) เกิดจากความสามารถของผู้บริหารที่จะให้รางวัลตอบแทนแก่ผู้อื่นที่ยอมปฏิบัติตาม รางวัลตอบแทน

ดังกล่าวได้แก่ การยกย่องสรรเสริญ การขึ้นเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น ความเข้มของอำนาจจากการให้รางวัลนี้จะมีมากขึ้นเมื่อ บุคคลรับรู้ว่าผู้ใช้อำนาจมีอำนาจที่จะให้รางวัลแก่เขาได้จริงและโดยตรง

2. ฐานอำนาจจากการบังคับหรือการลงโทษ (Coercive Power) เกิดจากความสามารถของผู้บริหารที่สามารถทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชายอมปฏิบัติตามเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษโดยอำนาจที่เขามีอยู่ ความเข้มของอำนาจการบังคับหรือการลงโทษนี้จะมากขึ้นเมื่อบุคคลรับรู้ว่าผู้ใช้อำนาจมีอำนาจที่จะบังคับหรือลงโทษเขาได้จริงและโดยตรง

3. ฐานอำนาจตามกฎหมาย (Legitimate Power) เกิดจากค่านิยมภายในของบุคคลที่สั่งสมมาจนยอมรับว่าผู้ใช้อำนาจมีสิทธิหรืออำนาจอันชอบธรรมที่จะมีอิทธิพลเหนือตน โดยทั่วไปอำนาจตามกฎหมายหรือความชอบธรรมนี้เกิดขึ้นเนื่องจากตำแหน่งที่ผู้ใช้อำนาจครองอยู่ที่เรียกว่าอำนาจหน้าที่ (Authority) แต่ในบางกรณีอำนาจจากฐานอำนาจนี้อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งก็ได้ หากแต่เกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม และการยอมรับ ที่บุคคลนั้นมีต่อผู้ใช้อำนาจโดยตรง

4. ฐานอำนาจจากการอ้างอิง (Referent Power) เกิดจากคุณลักษณะของผู้ใช้อำนาจที่เป็นที่ชื่นชมของบุคคล จนประสงค์ที่จะมีลักษณะเช่นนั้นบ้าง ความเข้มของอำนาจอ้างอิงจะมากยิ่งขึ้นตามความชื่นชมหรือความอยากเป็นเหมือนผู้ใช้อำนาจของบุคคลคนนั้นที่เพิ่มมากขึ้น

5. ฐานอำนาจที่เกิดจากความเชี่ยวชาญ (Expert Power) เกิดจากผู้บริหารที่มีความเชี่ยวชาญมีทักษะและความรู้จนเป็นที่ยอมรับนับถือกันโดยทั่วไป ฐานอำนาจเช่นนี้ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชายอมทำตามเพราะเชื่อว่าผู้บริหารมีความรู้ความสามารถเหนือตน

นอกจากนี้เฟรนซ์และราเวนยังได้สรุปทฤษฎีไว้ด้วยสมมติฐานรวม 6 ข้อ

ดังนี้

1. ยิ่งฐานอำนาจทั้ง 5 ฐาน มีความเข้มข้นเพียงใด อำนาจจากฐานอำนาจทั้ง 5 ฐานก็จะมีความเข้มข้นยิ่งขึ้นเพียงนั้น
2. อำนาจในแต่ละฐานอำนาจจะมีพิสัยของความเข้มข้นมากน้อยต่างกัน อำนาจจากฐานอำนาจจากการอ้างอิงมีพิสัยมากที่สุด
3. ความพยายามใดๆที่จะใช้อำนาจนอกเหนือจากขอบเขตของพิสัยของฐานอำนาจ จะทำให้อำนาจนั้นลดลง
4. การใช้อำนาจจากฐานอำนาจจากการให้รางวัล และฐานอำนาจจากการบังคับหรือการลงโทษจะขึ้นอยู่กับผู้ใช้อำนาจเป็นหลัก และเมื่อสังเกตผลจากการกระทำของบุคคลก็ย่อมยืนยันได้ว่าการใช้อำนาจจะขึ้นอยู่กับผู้ใช้อย่างแน่นอน สำหรับอำนาจอื่นๆจากอีกสามฐานอำนาจก็เช่นกัน การใช้อำนาจย่อมขึ้นอยู่กับผู้ใช้อำนาจเป็นส่วนใหญ่อย่างน้อยที่สุดก็ในขณะที่เริ่มใช้อำนาจ และไม่ว่าจะในกรณีใดระดับของการสังเกตเห็นดังกล่าวไม่มีผลต่อการใช้อำนาจแต่อย่างใด
5. อำนาจจากฐานอำนาจจากการบังคับหรือการลงโทษจะลดความชื่นชมของบุคคลที่มีต่อผู้ใช้อำนาจลงและจะมีการต่อต้านสูง ส่วนอำนาจจากฐานอำนาจจากการให้รางวัลจะส่งผลให้บุคคลชื่นชมผู้ใช้อำนาจมากขึ้นและลดการต่อต้านลง
6. การใช้อำนาจจากฐานอำนาจจากการบังคับหรือการลงโทษที่เป็นไปด้วยความชอบธรรมมากขึ้นเท่าใด ก็จะลดความรู้สึกต่อต้านและความไม่ชื่นชมลงได้มากขึ้นเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยที่มีรายละเอียดเป็นพิเศษ การนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยจึงจะแยกเสนอเป็น